

1. LOENG (4.september)

Poliitika keskkond ja sotsialiseerimine.

Sissejuhatus - mis on politoloogia, mis on poliitika, kas politoloogia on teadus, millega politoloogia tegeleb? Politoloogia areng. Miks inimesed osalevad poliitikas? Poliitiline kultuur.

Politoloogia – Political Science

Poliitikateaduse teema on poliitika, kuid poliitika piire õppevormina defineerida ei ole sugugi lihtne, kuna ta hõlmab väga suurt ala. Poliitikateadus on teadus, mis uurib poliitilisi institutsioone. Lisaks uurib ta inimeste ja sotsiaalsete gruppide poliitilist käitumist. Poliitikateadus tegeleb poliitilise võimu analüüsiga. Poliitiline teadus on katse rakendada teaduslikke meetodeid, et saada paremini aru poliitilises maailmas toimuvast läbi süstemaatilise ja analüüsiva mõtlemise. Poliitikateadus aitab meil luua paremaid kontseptsioone, meetodeid ja üldistusi poliitilise maailma kohta. Veel aitab ta vähendada vastuolusid erinevate väärtushinnangute vahel. Oma poliitilikaalaste teadmiste suurendamine aitab meil paremini poliitikamaailmas käituda.

Poliitika kohta on välja öeldud järgmised definitsioonid:

- * Poliitika on võimu teostamine/kasutamine;
- * Poliitika on väärtuste avalik jaotamine;
- * Poliitika on konfliktide lahendamine;
- * Poliitika on võistlus indiviidide ja gruppide seas oma huvide teostamiseks;
- * Poliitika on selle määramine, kes saab mida, millal ja kuidas;
- * Poliitika on poliitiliste otsuste tegemine avalike vahenditega, st et on seotud riigi valitsuse, parteide või mõnede muude instantside tegemistega;
- * Poliitika on kompromisside kunst;
- * Poliitika on otsuste tegemine kellegi jaoks, et midagi muuta või kaitsta kedagi muutuste eest;
- * Poliitika oli, on ja jääb kuni eksisteerib ühiskond.

Hannah Arendt ütleb, et poliitika on *acta vita* – elu tegevus.

Kõik need definitsioonid kannavad ühist mõtet, et poliitika tegeleb võimu, huvide ja väärtustega, ehk siis asjadega millel on avalikku tähtsust. Ala, millega poliitika tegeleb on riigiti üsna erineva mahuline, aga väga suur kõigis tänapäeva arenenud riikides.

Politoloogia areng

Politoloogia on väga noor teadus – natuke üle 100 aastat vana. Sünnimaaks peetakse USA-d, kuna seal arenes kapitalism kõige kiiremini. Politoloogiale pani aluse avalik haldus. Politoloogia tekkis tänu rahvusvaheliste korporatsioonide arengule, kuna need laienesid üle riigi piiride ning tekkis vajadus tiheda infovahetuse järgi. Vana-Kreekas ja keskajal uuriti politoloogiaga seonduvat poliitilise filosoofia ja õigusteaduse raames.

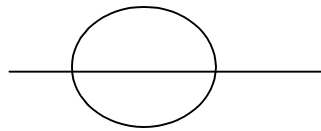
Politoloogia tormiline areng USA-s toimus 1880-ndatel, kui hakati tegema avaliku arvamuse uurimusi (Walter Lippmann'i poolt). See kulmineerus 1903 APSA (American Political Science Association) loomisega. 1949 loodi IPSA Kanada, USA, Prantsusmaa ja India eestvõttel. Eesti liitus 1994. Peamine vahe USA ja Euroopa politoloogide vahel on, et Euroopa politoloogid rõhuvad rohkem traditsioonilisele lähenemisele, nt Platoni,

Aristotelese filosoofia jõudmaks tänapäeva politoloogiasse. Lisaks on erinevus ka metodoloogias – USA-s kasutatakse tunduvalt rohkem kvantitatiivset lähenemist, kuigi viimastel aastatel on ka Euroopas see suund laienenud.

Biheivioristlik lähenemine

Aluse pani Chicago koolkond, mis oli üks esimesi tõsisemaid koolkondi politoloogias. Biheiviorismi aluseks on poliitika vaatlemine inimekäitumise süsteemis ehk tähtsad pole institutsioonid vaid indiviidid. Selle raames hakati uurima poliitilise käitumise põhjuseid. Nt mis motiveerib isiksust tegutsema: vanus (mida vanem, seda vasakpoolsem), haridus (mida haritum, seda parempoolsem, kuid oleneb haridusest), etnilisus (vähemusrahvused vasakpoolsemad), sugu (naised kalduvad vasakpoolsusesse, kuna tahavad õiglust), religioon (mida tõsiuslikum, seda parempoolsem).

Vasakpoolsed

parempoolsed

Keskclass (60-70%)

Politoloogia jaguneb klassikaliselt järgmiselt – poliitiline teooria, võrdlev poliitika, rahvusvahelised suhted, avalik haldus.

Selleks, et poliitikat teha, peavad olema olema erinevad arvamused ning võimuorgan, kes püüaks erinevaid arvamusi reguleerida. Siit kasvab välja sotsiaalne konflikt, mida põhjustab: majanduslik erinevus; maailmas pole olemas kahte identset riiki; isiklikul tasandil on inimesed erinevad; erinevates riikides on erinev seadusandlus, mis reguleerib ühiskonda. Erinevad huvid tekivad sellest, et inimgruppide väärtused ja huvid on erinevad. Mõnede arvates ongi poliitika erinevate väärtuste jaotamine (**who gets what, when and how – Laswell'i arusaam**). Sotsiaalne konflikt on aga alati olemas, järelikult on ka poliitika alati olemas, kuna püüab seda pidevalt lahendada.

Kokkuleped ei ole absoluutse iseloomuga, nad on muutuvad ja dünaamilised, vastavalt reaalse elu situatsioonidele. Mitte alati ei leia sotsiaalne konflikt väljundit poliitikas, nt mittedemokraatlikes riikides on konflikt olemas, kuid puuduvad jõud, et seda institutsionaliseerida, nt perestroika, meie arvame et oleme aluse panijad, kuid muu maailm peab selleks võimukandjaid – kui Gorbatšov poleks tulnud, oleks institutsioneerimine edasi lükkunud.

Poliitikat võib võrrelda malemänguga, kus on võimalus käia mitut moodi. Lisaks kehtib tihti ka **0-summa reegel** – poliitikat ei ole võimalik teostada nii, et kõik sotsiaalsed grupid oleks võrdväärselt rahuldatud. Ressursid on piiratud ning seega kui toimub ümberjagamine ühed võidavad, teised kaotavad, nt valitsus otsustab toetada põllumajandust ning seeläbi saab haridus vähem raha. Poliitikas kehtib lause “Ühe võit on teise kaotus.” Zero-sum põhimõte on viinud politoloogid seisukohale, et poliitika on küllaltki räpane (dirty game). On olemas välispoliitilisi lepinguid, kus võidavad kõik, kuid keegi võidab rohkem.

Stabiilsetes riikides on võimalik täheldada pidevat huvi langust poliitika vastu. Inimesi huvitab rohkem praktiline elu, kuna ei usuta, et midagi muutub, hoolimata sellest, kes on võimul. See väljendub kõige paremini valimiskäitumises – lääne demokraatiates on osalusprotsent madal (50% kandis). Eesti näide – iseseisvuse algul oli osalus suur, kuna oli oht, et iseseisvus kaob. 1992 67,8%, 1995 69,1%, 1999 57,4% (heaolu saavutatud), 2003 58,2% (Res Publica osaliselt tõstis see aasta, noored). Nüüd on iseseisvus kindlustatud ning inimesi huvitab rohkem enese heaolu.

Küll aga on suurenenud huvi igasuguste organisatsioonide, ühenduste, parteide vastu, mille läbi siis ennast identifitseeritakse ja rahuldatakse oma ühiskondliku tegevuse vajadust. Nt Läänemeri puhtaks – ei vali mingit kindlat poliitikat, vaid liitun rohelistega. JEF-Eesti, Noored Eurooplased jne.

Politoloogia nõrkuseks on, et peamiselt tegeletakse minevikuga ning märksa vähem prognoositakse tulevikku. Danzingeri järgi on 155 mln inimest surnud poliitiliste põhjuste tõttu XX sajandil. I MS – 14-16 mln, II MS – 50 mln, Gulagis – 30-35 mln (R. Medvedev), 20 mln (R. Conquest). See tähendab aga, et iga 38 inimene on surnud poliitilistel põhjustel. See on Danzingeri järgi 90-ndate alguses. Viimase kümne aasta jooksul on samas toimunud mitmed sündmused – endine Jugoslaavia, Tšetšeenia, Aafrika jt.

Poliitiliste teadmiste tüübid

1. Kirjeldus

Poliitiliste faktide kirjeldamine (**mis?** küsimused)

Näit: USAs on 50 osariiki, Eesti president on Arnold Rüütel.

2. Seletus

Selgitamine, miks teatud poliitiline nähtus ilmneb just sellisena nagu ta seda teeb. (**miks?** küsimused). Täpset seletust anda on tihti üsna raske, kuna põhjuse ja tagajärje vahelised seosed on tihti üsna keerukad. *Näit: USA - Iraagi sõjale võib tuua kümneid erinevaid põhjendusi ja seletusi (demokraatia, nafta, Saddam, USA välispoliitika jne).*

3. Ettekirjutus

Ettekirjutamine, mis peaks juhtuma poliitikas (mis peaks juhtuma, mis peaks olema). Tegeleb normatiivse poliitilise teadmise (mis peaks olema, mitte mis on). *Näit: Missugune peaks olema valitsuse roll meditsiini toetamises?*

Poliitiliste teadmiste allikad

1. Autoriteet

Autoriteediks võib olla dokument, traditsioon või isik.

a) kindel autoriteet – *näit. vanem, õpetaja, sõber, kuulus inimene.* Probleem: teisi ei huvita sinu autoriteet.

b) üldine autoriteet – Mõjutavad paljusid inimesi ühiskonnas, on eriti ilmsed alusena normatiivsetele teadmistele. *nt. Põhiseadus, üldise arvamuse liider, usulised tõekspidamised, laialt leviv meedia.* Probleem: erinevates poliitilistes süsteemides on erinevad arusaamad. Ühe riigi kodanikud võivad teise riigi kodanike seisukohti naeruväärseiks pidada ning arvata et tolle riigi kodanikud on “ajupesu” all.

c) **“igauks autoriteedina”** - Teiste inimeste tugev arvamus, hoiak, et kui kõik teised arukad inimesed nõustuvad, miks peaks siis sina teisiti arvama. Probleem: “kõiki inimesi saab mõnda aega lollitada.”

Erinevad autoriteedid annavad tihtilugu vastukäivat informatsiooni ja seega on raske aru saada, mis info on “õige”.

2. Isiklik mõtlemine

See teadmise allikas põhineb arusaamal, et inimene suudab kasutada iseenda mõistust, et poliitilisest maailmast aru saada. Isiklik mõtlemine on rajatud ratsionaalsusele või intuitsioonile ning põhjendatud enda kogemustega.

Nt: See asi on “ilmselge”, seega ka õige. USA on hegemoon, seega Iraagi ründamine vajalik ja õige.

a) **ratsionaalsus** - inimene tugineb iseenda ratsionaalsusele / loogikale. Tugineb nähtustele, mis on enamikele iseenesest mõistetavad;

b) **intuitsioon** - inimene tugineb tunnetele rohkem kui põhjustele.

Põhiline probleem selles, et inimestel väga erinevad isiklikud arvamusel, ja seega ei ole olemas võimalust lahendada inimestevahelisi erimeelsusi. *Näit: Mis on minu jaoks “ilmselge”, ei pruugi olla sinu jaoks.*

3. Teaduslik meetod

Iga **teaduse** mõte on vastata küsimustele mis, miks ja kuidas.

a) teadus otsib **seaduspärasusi** asjade / nähtuste omavahelistes suhetes;

b) teadus on **empüüriline**, nähtust peab saama jälgida või vähemalt mõõta;

c) teadus on **kumulatiivne**, kuna aksepteerib juba eelnevalt kogutud andmeid;

d) teaduse meetod on **testitav / kontrollitav**, s.t. igauks saab samu eeldusi kasutades analüüsi korrata.

Sotsialiseerumine ja poliitika keskkond

Miks inimesed osalevad poliitikas? Robert Lane küsis ja vastas: motiive on palju, nt kuna see grupp kuhu inimene kuulub, osaleb aktiivselt poliitikas; osadel inimestel on kõrgendatud huvi poliitika vastu; lähtub klassikalisest liberalismist – inimene osaleb teadlikult arusaamise eesmärgil; põhineb Laswell'i teorial – inimene osaleb poliitikas, kuna omab alaväärsuskompleksi, st mingil põhjusel tunneb ta end saamatuna teistes eluvaldkondades; osaleb kuna omab kõrgemat võimuiha kui keskmine inimene ning soovib seeläbi võimu saada.

Poliitiline kultuur

Juba Machiavelli märkis, et riigi poliitika ei tähenda ainult seadusandlike akte, vaid ka kodanike moraalseid ja kõlbelisi omadusi. Poliitiline kultuur tekkis 1950-60-ndatel. Kuna erinevates riikides on erinev kultuur, pole olemas kahte analoogset poliitilist kultuuri.

Poliitiline kultuur on teatud inimkoosluse (*riigi, rahvusriigi, ühte keelt rääkivate inimeste, sarnase identiteediga inimeste jne.*) **poliitiline orientatsioon ja arusaamad.**

Rahvuslike iseärasuste uurimine – uurides mingi rahvusele tüüpilisi iseloomujooni, proovitakse kindlaks teha nende poliitilist käitumist. Tegelikuses ei tööta ja on kõrvale jäetud.

Avaliku arvamuse uuringud - inimestelt küsitakse nende poliitiliste uskumuste ja tegevuse kohta. On näidanud, et inimeste poliitilised uskumused ühe **grupi sees on väga erinevad**, küll aga võib siiski rääkida igat **ühiskonda eristavast poliitilisest kultuurist**.

Poliitilised uskumused

Inimese poliitilistel uskumustel võib olla 3 sorti **orientatsioone**:

- 1. Kognitiivsed** – teadmistel põhinevad, poliitilised “faktid”
- 2. Affektiivsed** – tunnetel põhinevad
- 3. Hinnangulised** – faktide ja tunnete süntees, mille tulemuseks on **hinnang** mingi pol. nähtuse kohta.

Individuaalsed poliitilised tegevused

Poliitikas osalemine - kõik poliitilised tegevused, millega inimene tegeleda võib (*alataes valimas käimisest revolutsioni korraldamiseni*)

Poliitikas osalejate tüübid on (aktiivsuse järjekorras) :

Revolutsionäärid - kasutavad vägivalda riigikorra vastu

Protestijad – korraldavad meeleavaldusi, keelduvad täitmast teatud seadusi

Parteiaktivistid – parteiliikmed,

Kogukonnaaktivistid – aktiivsed kohalike probleemide lahendamisel

“Suhtlejad” (communicators) – Kirjutavad ajakirjanduses, on poliitikast teadlikud ja osalevad poliitilistes diskussioonides

lepingulised spetsialistid – aitavad kohalikke või riiklike ametnikke teatud kindlate probleemide lahendamisel

Hääletajad

Toetajad ja patrioodid – maksavad makse, armastavad isamaad ☺

Mitteaktiivsed

Poliitilise käitumise mõjutajad

On **4 tüüpi** tegureid mis **inimese poliitilist käitumist mõjutavad**:

1. KESKKOND

1. Poliitiline keskkond. Nt: Ugandas ei tohi poliitikast rääkida, Hiinas peab, Boliivias keegi ei tea poliitikast midagi, USAs natuke teab jne.

2. laiem (sotsiaalne, majanduslik ja kultuuriline) keskkond. Nt: kuna islamiusk on naised alla surunud, siis nad poliitikas ei osale.

2. POLIITILISE SOTSIALISEERUMISE MÕJUTAJAD

Poliitiline sotsialiseerumine – protsess, mille läbi inimene omandab oma orientatsioonid (kognitiivsed, affektiivsed, hinnangulised) poliitilise maailma suhtes.

1. Perekond - Esimene ja kõige kauakestvam pol sotsialiseerumise mõjutaja. (USAs 7a laps on vanemate partei poolt, türannist isa võib last poliitikas mitte osalema julgustada jne)

2. Kool - Riigi jaoks tähtsaim pol sotsialiseerumise mõjutaja. *Nt: autoriteetne õpetaja, õpetuse sisu on riigi enda määrata*

3. Tutvusringkond - Inimene võtab pikapeale omaks, mida teised “minusarnased” inimesed mõtlevad. *Hiinas pidi poliitikat sõpradega arutama, et seda kes teisiti mõtleb ümber veenda*

4. Meedia ja kultuur - Kuna poliitika on subjektiivne, on ka selle kajastamine meedias subjektiivne. *(iga partei proovib läbi suruda oma arvamust) samuti saab kultuuri kaudu kujundada inimeste pol orientatsiooni. (Tsensuur, kinodes kommude filmide näitamine, räppmuusika jne.)*

5. Sündmused - *Näit: Paljud, kelle tuttav on maha lastud, muutuvad relvastuse vastasteks aktivistideks. Mingi tegevus ühe riigi poolt kujundab inimeste arvamust tollest riigist.*

3. KARAKTERISTIKUD

Sellised asjad nagu sugu, vanus, haridus, sissetulek, töökoht, sotsiaalne klass jne. *Nt: Meestele meeldib Mitterand rohkem kui naistele, Savisaar madalama sissetuleku ja haridusega jne.*

Kõige vähemtähtsam ja raskemini uuritav mõjutaja.

4. POLIITILISED “ISELOOMUJONED”

Isiksus - Teatud iseloomuga inimesed on poliitikas edukamad kui teised. *Näiteks autoritaarsed inimesed, kes on sellised seepärast, et neil on olnud raske lapseõlv ja vanemad surusid neid alla ja nüüd kui nad on suureks kasavanud, siis elavad nad lapseõlve rahuldumata jäänud vajadused poliitikas välja. Selle asja nimi on *externalization*. (Adorne 1950).*